

НОВИ УПОТРЕБИ НА НЕПРЕХОДНИ ГЛАГОЛИ КАТО ПРЕХОДНИ В БЪЛГАРСКИЯ ЕЗИК

НАДЕЖДА КОСТОВА

ИНСТИТУТ ЗА БЪЛГАРСКИ ЕЗИК „ПРОФ. Л. АНДРЕЙЧИН“ ПРИ БАН
kostova.na@abv.bg

NEW TRANSITIVE USES OF INTRANSITIVE VERBS IN BULGARIAN

NADEZHDA KOSTOVA

INSTITUTE FOR BULGARIAN LANGUAGE, BULGARIAN ACADEMY OF SCIENCES
kostova.na@abv.bg

The article deals with verb innovations – new transitive uses of intransitive verbs in Bulgarian. It discusses the lexical semantics of these new transitive verbs. The observations show that the new transitive verbs are used as causatives. The study establishes that there already exist transitive verbs with the same meaning. Therefore, the new transitive verbs do not enrich the lexical system of the Bulgarian language with new meanings.

Keywords: innovations, intransitive verbs, transitive verbs, lexical semantics

Иновационните процеси в глаголната система са свързани с промяна на категорията преходност/непреходност при някои глаголи (*Блогът, който усмихва хората; Тагни приятел, който те усмихва; За нещата, които ни усмихват в понеделник; Фотографът, който не само ни усмихва; Страхуват ли ви партиите?*).

Това езиково явление е наблюдавано в различни изследвания. Анализирайки универсалния характер на системните грешки, К. Иванова отчита „една нова тенденция – транзитивацията на интранзитивни глаголи“ и през 80-те години на миналия век преценява, че „явлението все още е извън границите на нормата“ (Иванова/Ivanova 1983: 188).

Хр. Пантелеева отбелязва „зачестилата през последните десетина години употреба на непреходни глаголи като преходни, най-напред при вербалните лексеми на *-ирам*“ (Пантелеева/Panteleeva 2006: 249) и я определя като „нова, странна и неочаквана за българския език замяна“ и „нетипична за българския език трансформация“ (Пантелеева/Panteleeva 2005: 222). Авторката смята, че „тенденцията за „придвижване“ на непреходни глаголи на *-ирам* към преходността в българския език би могла да се определи за момента като медийна „мода“ под чуждо влияние с подчертан английски „привкус“ (Пантелеева/Panteleeva 2005: 223). Тя говори за следване на чужди речеви образци, които машинално и безкритично се използват от жур-

налистите. Според Хр. Пантелеева става дума за две взаимосвързани прояви на тенденцията към интернационализация – „усиленото „придвижване“ на лексикалните единици към т.нар. каузативност, множене на т.нар. каузативи“ (Пантелеева/Panteleeva 2005: 224) е свързано със засиленото използване на глаголи със суфикс *-ирам* и появата на нови глаголи с този суфикс.

П. Баракова изследва „очевидната тенденция към транзитивация и дерективация на глаголите в българския език“ (Баракова 1999: 464). В някои случаи транзитивацията се съпровожда с дерективация на глагола, като дерективацията предхожда транзитивацията (Баракова/Barakova 1999: 457). Любопитно е да се отбележи, че Баракова анализира само 8 глагола (от общо 40) със суфикс *-ира*, които търпят процеси на транзитивация и дерективация, което не подкрепя твърдението за „тенденция за „придвижване“ на непреходни глаголи на *-ирам* към преходността“ (Пантелеева/Panteleeva 2005: 223).

Според Ст. Буров „в съвременния български език са налице сериозни промени в българския глагол“ (Буров/Burov 2015: 14). Една от тези промени е транзитивацията на непреходните глаголи. „В съвременната българска реч при глаголите протича интензивна семантична трансформация чрез приписването им на каузативност, която изисква активен субект (агенс), при това променя субектния (непреходен) глагол в обектен (преходен), т.е. трансформацията се отразява не само върху предиката, но засяга и неговите разширения, срв. следния типичен пример: *общината може да фалира заради водния проект, който ще коства много средства – водният проект може да фалира общината*. В първия вариант глаголет е субектен, непреходен, във втория – обектен, преходен, има каузативно значение (подразбира се ‘водният проект прави така, че общината да фалира’)” (Буров/Burov 2015: 15).

Тук ще разгледаме непреходни глаголи със *се*¹ (образувани с домашни суфикси, а не със заетия суфикс *-ира*), които напоследък започнаха да се използват като преходни без *се*.

Глаголите *усмихвам се* и *страхувам се* са определени като непреходни в БТР, като според различни класификации на глаголите те биват определени като средни/медиални в РСБКЕ или възвратни/рефлексивни (Грамматика/Gramatika 1998; Коева/Коева 1998). Непреходните глаголи *усмихвам се* и *страхувам се* са с разделно оформена структура – образувани са с частицата *се*². Доскоро към тях нямаше съответни преходни глаголи без *се*.

Й. Пенчев отбелязва, че „има *се*-глаголи, които не могат да се употребяват без *се* (така нар. „рефлексива тантум“). Всички те са интранзитивни (всеки *се*-глагол е интранзитивен), такива глаголи не могат да дадат винителен падеж на свой аргумент, поради което такъв аргумент не може да бъде синтактично пряко допълнение“ (Пенчев/Penchev 1995: 405).

В последно време обаче се появиха и зачестяват употребите на глагола *усмихвам* – преходен, без *се*, с пряко допълнение, с каузативно значение –

‘карам някого да се усмихва’: *Тържество под надслов „Да пазим Земята“ усмихна малки и големи в ДГ „Радост“* (espressonews.bg, 18.04.2018); *Младешка сурвакариада усмихна града* (studiopernik.com, 27.01.2018); *Как шофьор от градския транспорт усмихна дамите* (nova.bg, 8.03.2017); *С музиката си се опитвам да усмихна хората* (btvnovinite.bg, 26.07.2017); *Мила кондукторка в пловдивски автобус усмихва пътниците* (plovdiv24.bg, 12.12.2017); *Инициативата „Образование на открито“ усмихна Хасково* (haskovo.net, 11.05.2017); *Любов, която усмихва дори и непознати* (lifebitest.bg, 17.10.2016); *Снежко усмихна всички в офиса* (blog.abcbg.com, 9.01.2009). Типичният обект, засегнат от действието, е човекът, често заменен метонимично от мястото (града), където се намира. При глагола *усмихам* се появяват и неодушевени обекти, като значението му е различно – ‘правя нещо да бъде смешно’: *Французин „усмихва“ скучни предмети* (ploshtadslaveikov.com, 27.06.2014); ‘правя нещо да бъде весело’: *8 илюстрации за кафето, които „усмихват“ деня ни* (jasmin.bg, 15.01.2017); *„С аромат на коледни сладки“ школа „Колорит“ усмихва празниците* (kardjali.bgvesti.net, 18.12.2017); *Дъга над Стара Загора усмихна времето* (nbp.bg, 28.11.2015). Глаголът се използва и без пряко допълнение: *Изкуство, което усмихва в дъжда* (m.economy.bg, 3.04.2015); *Реклама, която усмихва* (vasvalch.com, 27.02.2010); Сборник „Историята, която усмихва“ (2014). В тези случаи значението на глагола може да се определи като ‘предизвиква усмивки’. Аналогична тенденция се наблюдават и в руския език – наред с непреходния глагол *улыбаться* се употребява и преходният глагол *улыбать (кого): А меня не улыбает Ваше невежество* (Градинарова, Зарецкий/Gradinarova, Zaretskii 2009).

С по-малко употреби е глагола *страхувам* като преходен, с каузативно значение ‘карам някого да се страхува’: *ГЕРБ ви страхуваха 4 години* (dnes.bg, 9.05.2013); *Кой страхува Делян Пеевски?* (capital.bg, 10.05.2013); *Страхува ли ви Пеевски?* (e-vestnik.bg, 14.06.2013); *Страхува ли ги Пеевски* (segabg.com, 20.02.2018); *Страхуват ли ви партиите?* (webcafe.bg, 23.09.2014); *Страхува ли Русия своите слуги в София?* (ivo.bg, 30.03.2014).

Наблюдаваната промяна е в резултат на съвременните тенденции към транзитивация и дерективация на глаголите в българския език. Тази промяна едва ли може да бъде обяснена само с външно влияние.

Без да посочва своето мнение, Буров отбелязва, че „някои лингвисти, напр. Хр. Пантелеева, позовавайки се и на анализи на Ж. Молхова, съзират в тази иновация [транзитивацията] влияние от английския синтаксис“ (Буров/Вугов 2015: 16). В английския език обаче тече същия процес – Хр. Пантелеева споменава наблюдението на Й. Миндак, според която „каузативна трансформация, реализирана изключително със синтактични средства, широко се използва в английския език“ (Пантелеева/Panteleeva 2006: 250), а Буров цитира изследване на Ст. Пинкър, според когото дори и в английския език се забелязват неправилни каузации в детската реч и в речта на възрастните (Буров/Вугов 2015: 16). За „широко разпространение на синтактичния

каузатив в съвременния руски език (особено в детската реч)“ докладва Б. Норман (Норман/Norman 1979: 29).

Процеси на транзитивация протичат и в други езици – в албански, новогръцки, македонски, френски и в скандинавските езици според Й. Миндак (Пантелеева/Panteleeva 2006: 250), в чешки според Я. Бъчваров (Буров/Burov 2015: 16). В руския език се наблюдава производство на преходни глаголи чрез отсичане на възвратния афикс от основата на непреходните (Градинарова, Зарецкий/Gradinarova, Zaretskii 2009), което се отчита като езикова игра, преминаваща в езикова тенденция (Некрьолова/Nekrylova 2017: 4004).

Б. Норман пише за каузална дерективация и каузална транзитивация в българския, руския и беларуския език. „Най-същественото в случая си остава това, че подобни синтактични новообразувания със своя масов, продуктивен характер свидетелстват за закономерността на самата опозиция „действие или състояние – каузация на действието или състоянието“ в съзнанието на носителите на даден език“ (Норман/Norman 1979: 30).

Каузативните конструкции, които са ненормативни, се откриват най-вече в езика на медиите, както сочат примерите по-горе. „Интересно, защото има български аналог, е наблюдението [на Я. Бъчваров за чешкия език], че каузативните конструкции се конкурират с нормативната глаголна речка преди всичко в професионалната реч“ (Буров/Burov 2015: 17). К. Иванова посочва примери за транзитивация от областта на спорта (*спускам пистата, бягах тази дистанция*) и от разговорната реч (*Аз това го мога; Този път го ходя всеки ден по два пъти*) (Иванова/Ivanova 1983: 188). Г. Армянов дава примери от спортни коментари, в които се използват глаголите *приземявам* *вм. приземявам се, боксирам* *вм. боксирам се, катеря* *вм. катеря се, фехтувам* *вм. фехтувам се, боря* *вм. боря се* (Армянов/Armenyanov 1985: 182). П. Баракова анализира примери за дерективация и транзитивация на глаголи от речта на журналистите (*Марката доминира финансовите пазари, Лично босът на хотела се навил да меценатства Калинов; Тя консултира професор Иванов; Раната инфектирала и това наложило бърза намеса; Депутатите разпускат в известен курорт; Лечков отпуска сам*), от речта на спортните коментатори (*Бягам тази дистанция; Свири мача; Той катери вече пет години; Изкачвам върха; Спускам пистата; Гимнастичката приземява елегантно; Той боксира вече в друг клуб; Фехтува от дете; Те гмуркат на друго място*), както и от разговорната реч (*тракам зъби, минавам улицата, кимам глава, жадувам почивка, доближавам сградата* и др.) (Баракова/Barakova 1999). И Иванова, и Баракова отбелязват използването на транзитивацията като стилистично средство.

Като главна причина за използването на непреходните глаголи като преходни в съвременната реч се посочва „реализацията на възможностите на езиковата система“ (Быкова, Мельникова/Bykova, Mel'nikova 2014: 102).

Ще разгледаме някои особености на глаголите в българския език, за да установим дали има възможност за транзитивация на непреходни глаголи.

Характерно за българския език е наличието на двойки от преходен глагол без *се* и непреходен глагол със *се*, които имат съотносими значения, напр. *радвам* и *радвам се*, *учудвам* и *учудвам се*, *ядосвам* и *ядосвам се*. „Много транзитивни глаголи, които свободно се свързват с допълнение за живо същество, могат да имат при себе си *се*, което обаче не е допълнение“, поради което „при такъв глагол никога не се явява дългата форма *себе си* вместо *се*“ (Пенчев/Penchev 1995: 405). Такива глаголи се наричат средни/медиални – тъй като „по този начин се подчертава, че имаме работа с един рефлексивен по форма (външно) глагол, така че *се* не е местоимение, а частица“ (Пенчев/Penchev 1995: 405).

Освен това при някои преходни глаголи определени значения абсолютно съвпадат със значенията на непреходните глаголи със *се*, напр. *ровя* и *ровя се*, *стирам* и *стирам се*. Явлението е отбелязано от Л. Крумова: „В българския език има редица глаголи, при които глаголните форми със *се* и без *се* се покриват по значение, напр.: *скитам* и *скитам се*, *синея* и *синея се*, *приближавам* и *приближавам се* и др.“ (Крумова/Krumova 1979: 76).

Следователно съществуват модели на семантични отношения между преходни и непреходни глаголи в системата на българския език. Ще проследим семантичните връзки на новите глаголи *усмихвам* и *страхувам* и включването им в дадена лексикосемантична група, за да установим дали те не се включват в такъв готов модел.

Глаголът *усмихвам се* е част от словообразователно гнездо, в което повечето глаголи са непреходни – *смея се*, *присмивам се*, *надсмивам се*, *подсмивам се*, *подсмивам се*, *изсмивам се*, *позасмивам се*, *поприсмивам се*, както и синонимните глаголи – *кикотя се*, *кискам се*, *хия се*. Преходен е глаголът *осмивам*, а глаголите *разсмивам се* и *засмивам се* образуват двойки с преходните *разсмивам* и *засмивам*, отбелязани в РБЕ. В разговорната реч глаголите *разсмивам* и *засмивам* често се заменят, напр. *Госпожо, той ме засмива*; *Понякога ме разплаква, после ме засмива*. За преходния глагол *засмивам* в РБЕ са посочени примери от по-старата художествена литература (*Винаги готов да послужи, да извърши каквото му кажат, да обади каквото му не искат, да изненада и да засмее*. Ив. Вазов; *Винаги засмеян, кого де срещнеш, ще и него да засмее*. Ил. Блъсков), но днес той почти не се употребява, като със същото значение се използва глаголът *разсмивам*. В БТР е включен и преходният глагол *смеша*, синоним на *разсмивам*, като е отбелязана неговата рядка употреба (днес глаголът е остарял); не са посочени примери. В лексикографския корпус на Секцията за българска лексикология и лексикография откриваме примери: *Чуни се, върти се, с една дума, смеши честната компания*. в-к „Пловдив“, 1887, бр. 65; *Дядо Славейков, .. издава вестниче да смеши софийските гамени*. Захаря Стоянов, „Записки по българските въстания“).

Разгледаните глаголи образуват лексикосемантична група. В нея влизат както непреходни, така и преходни глаголи, т.е. глаголите от тази група изразяват и рефлексивно значение ‘с усмивка, със смях изразявам радост, доволство, тъга, ирония’ (*смея се, усмихвам се, засмивам се, размивам се*), и каузативно значение ‘карам някого да се смее’ (*разсмивам, засмивам, смеша*). Преходният глагол *усмихвам* не внася ново значение, а изразява съществуващо в лексикосемантичната група значение. Глаголът *усмихвам* е нов, той се появява в резултат на дерективация и транзитивация от глагола *усмихвам се*. Но в лексикосемантичната група вече има такива двойки от преходни и непреходни глаголи – *разсмивам* и *разсмивам се, засмивам* и *засмивам се*. Новата двойка *усмихвам* и *усмихвам се* повтаря съществуващия в лексикосемантичната група модел на семантични отношения между преходен и непреходен глагол.

Същите отношения се наблюдават и при новата двойка глаголи *страхувам* и *страхувам се*. В тази лексикосемантична група има двойки от преходни и непреходни глаголи, образувани от друг корен: *плаша* и *плаша се, изплашвам* и *изплашвам се, наплашвам* и *наплашвам се, подплашвам* и *подплашвам се, посплашвам* и *посплашвам се, уплашвам* и *уплашвам се*. Глаголите и от тази лексикосемантична група изразяват както рефлексивни значения ‘изпитвам страх’, така и каузативни значения ‘карам някого да изпитва страх’ (или по-точно и в духа на РБЕ ‘правя така, че някой да изпитва страх’). Новата двойка използва готовия модел на семантични отношения.

В същата лексикосемантична група влизат и преходните глаголи *заплашвам* и *сплашвам*, непреходният глагол *престрашавам се*, преходният глагол *застрашавам*, който е синоним на *заплашвам*, и остарелият непреходен глагол *застрашавам се*, който е синоним на *страхувам се, плаша се*.

Към тази лексикосемантична група спада и двойката остарели глаголи *страша* и *страша се*, включени в БТР (примери от лексикографския корпус: *Врага си ти страшиши*. Ив. Вазов; *Забулен страшиши духовете човешки*. Г. Батаклиев, превода на „Метаморфози“; *Оти яз многу се страшам от ламя*. Българско народно творчество; *Стари варошани и прилепчани се страшат от потоп*. Българско народно творчество; *От що се страшиши и се плашаш*. Сборник за народни умотворения, наука и книжнина; *Не плаши се, не страши се*. Български народни песни от Братя Миладинови).

Интересно е лексикографското представяне на тези глаголи в БТР:

страша Докарвам страх някому; плаша.

страша се Изпитвам страх; страхувам се, плаша се.

Именно тук се вижда къде в схемата се е наместил новият глагол *страхувам* – той е синоним на *плаша* и *страша*.

Като доказателство за такива семантични отношения между преходни и непреходни глаголи привеждаме и още една двойка глаголи от БТР:

срамя Докарвам срам някому; засрамвам, посрамвам.

срамя се Срамувам се.

В лексикосемантичната група, към която се отнасят глаголите *срамя* и *срамя се*, се наблюдава разпределение на значенията – каузативното значение ‘карам някого да изпитва срам’ се изразява предимно с префигираните глаголи *посрамам* и *засрамам*, а рефлексивното значение ‘изпитвам срам’ – с непрефигирания глагол *срамувам се*.

Глаголите *срамя* и *срамя се* се срещат често в литературата (*И твойто име свято не рядко ги срами!* Ив. Вазов; *Ще те оставя да ме срамиш пред хората, тъй ли?* Й. Йовков; *Докога ти ще да ни срамиш тука пред хората и началството?* З. Стоянов; *Аз няма да дам да му срамиш името.* Елин Пелин; *Поради что се срамиш да се наречеш българин.* Паисий; *Горко вам, безумни, овци заблудени, /.. / дете се срамите от вашия брат.* Ив. Вазов), използват се и в най-нови текстове (*Само сраммим емблемата и клуба!* sportlive.bg, 6.04.2018; *Студентка в Благоевград срами града ни.* zapernik.com, 20.09.2016; *Сраммим ли се да говорим родния си език пред чужденците?* pogled.info, 17.03.2017; *Има с какво да се гордеем и сраммим.* timojesh.bg, 12.10.2017). Вероятно именно поради употребата на глаголите *срамя* и *срамя се* не се налага поява на преходен глагол *срамувам*.

От направения анализ на трите лексикосемантични групи се вижда, че в българския език непреходните глаголи с възвратно значение (образувани с частицата *се*) често са свързани с преходни глаголи с каузативно значение. Важният извод, до който се достигна, е, че новите преходни глаголи, получени в резултат на съвременната тенденция за дерективация и транзитивация на непреходните глаголи, не изразяват ново значение, а представят вече съществуващо в лексикосемантичната група каузативно значение.

Следователно глаголната система на българския език дава възможност за появата на преходни каузативни глаголи чрез транзитивация и дерективация на непреходни възвратни глаголи.

Б. Норман обобщава, че „образуването на невъзвратни глаголи от възвратни запълва „празното квадратче“ в модела, доказва жизнеспособността на системата като цяло. Подобни новообразувания не винаги и не веднага се приемат от книжовната норма, а още по-малко се фиксират в речниците, но в разговорната реч те се употребяват съвсем свободно и се срещат даже в писмени източници“ (Норман/Norman 1979: 26). В неологичните речници на българския език (РНДЗ и РНД) е включено новото каузативно значение на глагола *фалирам* (*фалирам авиокомпанията*) – ‘правя така, че фирма да фалира’, а също и новото значение на глагола *сбъдвам* (*сбъдвам мечтата му*) – ‘правя така, че да се сбъдне, осъществи мечтата на някого’.

Ако (когато) след време глаголт *усмихвам* влезе в тълковните речници, напр. в РБЕ, той ще бъде заглавка на речникова статия, ще има бележка за неговата преходност и ще бъде представено каузативното му значение, а глаголт *усмихвам се* ще бъде подзаглавка. Двойката глаголи *усмихвам* и *усмихвам се* ще повтори съществуващия модел от преходен глагол

без *се* с каузативно значение и съответен непреходен глагол с частица *се* с рефлексивно значение.

По този начин процесът на транзитивация и дерективация на непреходните глаголи със *се*, който е активен в момента, довежда до формални промени в глаголната система (появяват се нови глаголи), но не изменя семантичната система на българския език (новите глаголи изразяват вече съществуващи значения).

Възникнали като езикова игра и нарочно използвани, за да привличат вниманието, новите употреби на непреходните глаголи като преходни се превръщат в тенденция. Всъщност те са резултат от закона за икономия на езикови средства: дългият израз *карам те да се усмихваш* се заменя с краткия израз *усмихвам те*. Използването на по-малко думи и по-малко усилия, по-бързото и по-лесно изразяване на същия смисъл е напълно в духа на нашето време.

БЕЛЕЖКИ / NOTES

¹ В редица изследвания се използва разграничението „глаголи със *се*“ и „глаголи без *се*“ (вж. Чоролеева/Choroleeva 1999; Крумова/Krumova 1979; Пантелеева/Panteleeva 2012).

² За характера на *се* вж. Пенчев/Penchev 1995; Петрова/Petrova 2010.

ЛИТЕРАТУРА

- Армянов 1985: Армянов, Г. Български ли е езикът на спортните коментари? – *Български език*, № 2, с. 181–182.
- Баракова 1999: Баракова, П. Транзитивация и дерективация на глаголите в българския език. – В: *Език. Литература. Идентичност*. София, УИ „Св. Климент Охридски“, с. 455–466.
- Буров 2015: Буров, Ст. Тенденции и промени в съвременната българска граматика. – *Български език*, № 3, с. 7–24.
- Быкова, Мельникова 2014: Быкова, Н. А., Е. М. Мельникова. Развитие категории переходности у непреходных глаголов в современной речи. – *Ярославский педагогический вестник*, № 1, Том I (Гуманитарные науки), с. 99–103.
- Градинарова, Зарецкий 2009: Градинарова, А., Е. Зарецкий. Транзитивация русских глаголов по новым моделям: языковая тенденция или игра со словом? – *Болгарская русистика*, № 3–4, с. 123–146.
- Грамматика 1998: Грамматика на съвременния български книжовен език. Т. 2. Морфология. Ч. 2. София, Абагар.
- Иванова 1983: Иванова, К. Универсалният характер на системните грешки и мястото им в изучаването на книжовните езици. – *Български език*, № 3, с. 183–188.
- Коева 1998: Коева, Св. Граматичен речник на българския език. Описание на концепцията за организацията на лингвистичните данни. – *Български език*, № 6, с. 49–58.
- Крумова 1979: Крумова, Л. За значението и употребата на *консултирам* и *консултирам се*. – *Български език*, № 1, с. 75–76.

- Некрылова 2017: *Некрылова, Е.* Языковая игра и языковая тенденция: понятийная корреляция (на примере современной транзитивации русских непереходных глаголов). – *Traektorii Nauki = Path of Science*, Vol. 3, № 10, 4001–4005.
- Норман 1979: *Норман, Б.* Синтактичен каузатив в българския, руския и белоруския език. – *Съпоставително езиковедство*, № 2, с. 23–30.
- Пантелеева 2005: *Пантелеева, Хр.* За адаптирането на някои чуждици в съвременния български книжовен език след заемането им от съответния чужд език. – В: *Езиковедски проучвания в памет на проф. Йордан Заимов (1921–1987). Материали от националната научна конференция в памет на проф. д.ф.н. Йордан Заимов по случай 80-годишнината от рождението му* (София, 3–4 декември 2001 г.). София, АИ „Марин Дринов“, с. 221–224.
- Пантелеева 2006: *Пантелеева, Хр.* За заемките с оглед на съвременната българска езикова ситуация. – В: *Националният език в условията на чужди влияния и глобализация*. София, СУБ, с. 243–251.
- Пантелеева 2012: *Пантелеева, Хр.* Отново за преминаването на някои непреходни глаголи без/със *се* в преходни в съвременния български книжовен език. – В: *Магията на думите. Езиковедски изследвания в чест на проф. д.ф.н. Лилия Крумова-Цветкова*. София, АИ „Проф. Марин Дринов“, с. 290–295.
- Пенчев 1995: *Пенчев, Й.* Функции на форманта *се/си* в българския език. – *Български език*, № 5–6, с. 404–418.
- Петрова 2010: *Петрова, Г.* За клитиките *се* и *си* и лексикографското им представяне. – *Български език*, № 4, с. 51–57.
- Чоролеева 1999: *Чоролеева, М.* За един тип глаголни конструкции с рефлексивното местоимение *се*. – *Лексикографски преглед*, № 2, с. 14–17.

REFERENCES

- Armyanov 1985: *Armyanov, G.* Balgarski li e ezikat na sportnite komentari? [Is the Language of Sports Commentaries Bulgarian?] – *Balgarski ezik*, N 2, 181–182.
- Barakova 1999: *Barakova, P.* Tranzitivatsiya i derefektivatsiya na glagolite v balgarskiya ezik [Transitivisation and Dereflexivisation of Verbs in the Bulgarian Language]. – In: *Ezik. Literatura. Identichnost [Language. Literature. Identity]*. Sofia, UI “Sv. Kliment Ohridski”, 455–466.
- Burov 2015: *Burov, St.* Tendentsii i promeni v savremennata balgarska gramatika [Trends and Changes in Contemporary Bulgarian Grammar]. – *Balgarski ezik*, N 3, 7–24.
- Bykova, Mel'nikova 2014: *Bykova, N. A., E. M. Mel'nikova.* Razvitie kategorii perehodnosti u neperehodnyh glagolov v sovremennoi rechi [Development of the Category of Transitivity in Intransitive Verbs in the Contemporary Language]. – *Iaroslavskii pedagogicheskii vestnik*, № 1, Vol. I (Gumanitarnye nauki), 99–103.
- Choroleeva 1999: *Choroleeva, M.* Za edin tip glagolni konstruksii s refleksivnoto mestoimenie *se* [On a Verb Construction with the Reflexive Pronoun *Se*]. – *Leksikografski pregled*, N 2, 14–17.
- Gradinarova, Zaretskii 2009: *Gradinarova, A., E. Zaretskii.* Tranzitivatsiia russkikh glagolov po novym modeliam: iazykovaia tendentsiia ili igra co slovom? [Tran-

- sitivisation of Russian Verbs Based on New Models: a Language Trend or a Word Game?]. – *Bolgarskaia rusistika*, N 3–4, 123–146.
- Gramatika 1998: Gramatika na savremenniya balgarski knizhoven ezik [Grammar of Contemporary Standard Bulgarian. Vol. 2. Morphology. Part 2]. Sofia, Abagar.
- Ivanova 1983: *Ivanova, K.* Universalniyat karakter na sistemnite greshki i myastoto im v izuchavaneto na knizhovnite ezitsi [The Universality of Systematic Errors and their Place in the Study of Standard Languages]. – *Balgarski ezik*, N 3, 183–188.
- Koeva 1998: *Koeva, Sv.* Gramatichen rechnik na balgarskiya ezik. Opisanie na konceptsiyata za organizatsiyata na lingvistichnite dannii [Grammatical Dictionary of the Bulgarian Language. Description of the Conception for Organisation of the Linguistic Data]. – *Balgarski ezik*, N 6, 49–58.
- Krumova 1979: *Krumova, L.* Za znachenieto i upotrebata na *konsultiram* i *konsultiram se* [On the Meaning and Use of the Verbs *Konsultiram* and *Konsultiram se*]. – *Balgarski ezik*, N 1, 75–76.
- Nekrylova 2017: *Nekrylova, E.* Iazykovaia igra i iazykovaia tendentsiia: poniatiiinaia korreliatsiia (na primere sovremennoi tranzitivatsii russkikh neperehodnyh glagolov) [Language Game and Language Trend: Conceptual Correlation (Based on Examples of Contemporary Transitivity of Russian Intransitive Verbs)]. – *Traektorii Nauki = Path of Science*, Vol. 3, № 10, 4001–4005.
- Norman 1979: *Norman, B.* Sintaktichen kauzativ v balgarskiya, ruskiya i beloruskiya ezik [Syntactic Causatives in Bulgarian, Russian and Belarusian]. – *Sapostavitelno ezikoznanie*, N 2, 23–30.
- Panteleeva 2005: *Panteleeva, Hr.* Za adaptiraneto na niakoi chuzhditsi v savremenniya balgarski knizhoven ezik sled zaemaneto im ot saotvetniya chuzhd ezik [On the Adaptation of Some Foreignisms in Contemporary Standard Bulgarian after the Process of Borrowing from the Respective Foreign Language]. – In: *Ezikovedski prouchvaniya v chest na prof. Yordan Zaimov (1921–1987). Materiali ot natsionalnata nauchna konferentsiya v pamet na prof. d.f.n. Yordan Zaimov po sluchai 80-godishninata ot rozhdenieto mu* (Sofia, 3–4 dekemvri 2001 g.). Sofia, AI “Prof. M. Drinov”, 221–224.
- Panteleeva 2006: *Panteleeva, Hr.* Za zaemkite s ogled na savremennata balgarska ezikova situatsiya [On Borrowings in View of the Language Situation in Contemporary Bulgarian]. – In: *Natsionalniyat ezik v usloviyata na chuzhdi vliyaniya i globalizatsiya [The National Language in the Context of Foreign Influences and Globalisation]*. Sofia, SUB, 243–251.
- Panteleeva 2012: *Panteleeva, Hr.* Otnovo za preminavaneto na niyakoi neprehodni glagoli bez/sas se v prehodni v savremenniya balgarski knizhoven ezik [The Transitivity of Intransitive Verbs without/with *Se* in Contemporary Standard Bulgarian Revisited]. – In: *Magiyata na dumite. Ezikovedski izsledvaniya v chest na prof. d.f.n. Liliya Krumova-Tsvetkova [The Magic of Words. Language Studies in Honour of Prof. Liliya Krumova-Tsvetkova]*. Sofia, AI “Prof. M. Drinov”, 290–295.
- Penchev 1995: *Penchev, Y.* Funktsii na formanta *se/si* v balgarskiya ezik [Functions of the Formant *se/si* in the Bulgarian Language]. – *Balgarski ezik*, N 5–6, 404–418.

Petrova 2010: *Petrova, G. Za klitikite se i si i leksikografskoto im predstaviane* [On the Clitics *se* and *si* and their Lexicographic Presentation]. – *Balgarski ezik*, N 4, 51–57.

ИЗТОЧНИЦИ / SOURCES

- БТР: *Български тълковен речник*. Четвърто изд. Доп. и прераб. от Д. Попов. София, Наука и изкуство, 1994. [BTR: *Balgarski talkoven rechnik*. Chetvarto izd. Dop. i prerab. ot D. Popov. Sofia, Nauka i izkustvo, 1994.]
- РБЕ: *Речник на българския език*. Т. 1–15. София, Изд. на БАН „Проф. Марин Дринов“, 1977–2015. [RBE: *Rechnik na balgarskiya ezik*. Т. 1–15. Sofia, Izd. na BAN “Prof. M. Drinov”, 1977–2015.]
- РНД: *Пернишка, Ем., Д. Благоева, С. Колковска*. Речник на новите думи в българския език (от края на XX и първото десетилетие на XXI в.). София, Наука и изкуство, 2010. [RND: *Pernishka, E., D. Blagoeva, S. Kolkovska*. Rechnik na novite dumii v balgarskiya ezik (ot kraia na XX i parvoto desetiletie na XXI v.). Sofia, Nauka i izkustvo, 2010.]
- РНДЗ: *Пернишка, Ем., Д. Благоева, С. Колковска*. Речник на новите думи и значения в българския език. София, Наука и изкуство, 2001. [RNDZ: *Pernishka, E., D. Blagoeva, S. Kolkovska*. Rechnik na novite dumii i znacheniya v balgarskiya ezik. Sofia, Nauka i izkustvo, 2001.]
- РСБКЕ: *Речник на съвременния български книжовен език*. Т. I–III. София, БАН, 1955–1959. [RSBKE: *Rechnik na savremenniya balgarski knizhoven ezik*. Т. I–III. Sofia, BAN, 1955–1959.]

РЕЗЮМЕ

В статията се разглеждат глаголни иновации – нови употреби на непреходни глаголи като преходни в българския език. Анализира се лексикалната семантика на тези нови преходни глаголи. Наблюденията показват, че новите преходни глаголи се използват като каузативни глаголи. Изследването установява, че вече съществуват други преходни глаголи със същото значение. Следователно новите преходни глаголи не обогатяват лексикалната система на българския език с нови значения.

Ключови думи: иновации, непреходни глаголи, преходни глаголи, лексикална семантика

✉ *Гл. ас. д-р Надежда Костова*

Секция за българска лексикология и лексикография
Институт за български език „Проф. Л. Андрейчин“ при БАН
бул. „Шипченски проход“ 52, бл. 17, 1113 София, България

✉ *Assist. Prof. Nadezhda Kostova, PhD*

Department of Bulgarian Lexicology and Lexicography
Institute for Bulgarian Language, Bulgarian Academy of Sciences
52 Shipchenski prohod, Bl. 17, Sofia 1113, Bulgaria